

Architectuur Depot cvba
Langstraat 76
3630 Maasmechelen
T +32 89 48 05 50
F +32 89 48 05 59
info@architectuurdepot.be
www.architectuurdepot.be

BTW BE 0823.254.242
RPR TONGEREN
IBAN BE26 3630 6881 0729
BE43 0689 0089 4601

OPMAAK VAN EEN BEHEERSPLAN

BEHEERSPLAN PAROCHIEKERK SINT-NIKLAAS PELT

Naam van het onroerend erfgoed: Parochiekerk Sint-Niklaas

Ligging: Kerkstraat 9, 3910 Pelt

Beschermingsbesluit: 'Parochiekerk Sint-Niklaas' beschermd als monument bij ministerieel besluit, dd. 28-05-2003

Beheersplan opgemaakt door: Architectuur Depot cvba, Langstraat 76, 3630 Maasmechelen in onderaanneming van architectenbureau ARCHIpal bvba, Hoekstraat 19, 3910 Pelt

Opdrachtgever: Kerkfabriek Sint-Niklaaskerk, Pastorijsstraat 4, 3910 Pelt

Datum ter goedkeuring ingediend: 05-05-2020

VOORWERP VAN DE AANVRAAG

Dit document omvat het beheersplan voor de parochiekerk Sint-Niklaas te Pelt zoals bedoeld in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 in verband met het beheer van onroerend erfgoed.

Aanvrager : Kerkfabriek Sint-Niklaaskerk, Pastorijsstraat 4, 3910 Pelt

Ontwerper : Architectuur Depot cvba, Langstraat 76, 3630 Maasmechelen in onderaanneming van architectenbureau ARCHIpal bvba, Hoekstraat 19, 3910 Pelt

INHOUD

OPMAAK VAN EEN BEHEERSPLAN	0
1. IDENTIFICATIE VAN HET ONROEREND ERFGOED	3
1.01. Identificatie en afbakening	3
1.02. Beheersplan	3
2. HISTORISCHE NOTA	4
2.01. Situering & historie.....	4
2.02. Bouwhistorische analyse.....	11
3. INVENTARISATIE VAN DE ERFGOEDELEMENTEN	13
3.01. Organisatie kerkgebouw	13
3.02. Inventaris exterieur.....	14
3.03. Inventaris interieur	16
3.04. Inventaris inrichting.....	19
3.05. Diagnosenota.....	21
4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN	24
4.01. Artistieke waarde	24
4.02. Historische waarde	24
4.03. Architectuurhistorische waarde.....	24
5. VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER	25
6. BEHEERSMAATREGELEN	27
6.01. Dringende instandhoudingswerken	27
6.02. Eenmalige werken	27
6.03. Onderhoudswerken	29
7. OPVOLGING EN EVALUATIE.....	31
7.01. Chronologie van de eenmalige werken	31
7.02. Restauratiewerken.....	31
7.03. Onderhoudswerken	31
8. BIJLAGEN	32

1. IDENTIFICATIE VAN HET ONROEREND ERFGOED

1.01. Identificatie en afbakening

Adres: Kerkstraat 9, Pelt

Kadastraal: afdeling 3 – sectie B – nr. 885c

Voor dit perceel is er geen RUP, noch BPA of verkaveling van toepassing. Op het gewestplan is het perceel aangeduid als zone voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen (gewestplan Neerpelt-Bree, 1978).

De Sint-Niklaaskerk is beschermd als monument bij besluit OL001939 dd. 28-05-2003. Het kerkgebouw is volledig in eigendom van de gemeente Pelt, het beheersplan wordt opgemaakt op vraag van de kerkfabriek Sint-Niklaas. De gemeente werd op de hoogte gebracht van de opmaak van het beheersplan en maakte deel uit van het proces door het aanleveren van informatie en het adviseren van de diverse inhoudelijke aspecten.

De kerk maakt deel uit van het goedgekeurde kerkenbeleidsplan van Neerpelt (goedgekeurd dd. 09-11-2016). Binnen dit plan werd de Sint-Niklaaskerk naar voren geschoven als centrumkerk (zondagskerk) voor de gemeente, onder andere omwille van de centrale ligging en de historische waarde.

Zie bijlage 8.01 Kadastrale afbakening

Zie bijlage 8.02 Beschermingsbesluit

1.02. Beheersplan

De opmaak van het beheersplan omvat de als monument beschermde Sint-Niklaaskerk te Pelt. Het kerkgebouw werd opgetrokken in 1900-1905 in neogotische stijl, waarbij de 16de-eeuwse kerktoeren in Kempense Gotiek werd behouden. De kerk bevindt zich in het centrum van de gemeente Pelt (Neerpelt) en wordt in de huidige toestand omringd door openbare ruimte in de vorm van wegenis en parkeerruimte. Er zijn geen sporen meer van een vroeger kerkhof. De afbakening betreft enkel het kerkgebouw, de verdere omgeving maakt geen deel uit van het beheersplan. Het beheersplan wordt opgemaakt voor een looptijd van 24 jaar.

Figuur 1, Sint-Niklaaskerk in huidige context, 2020 (foto's door auteur)

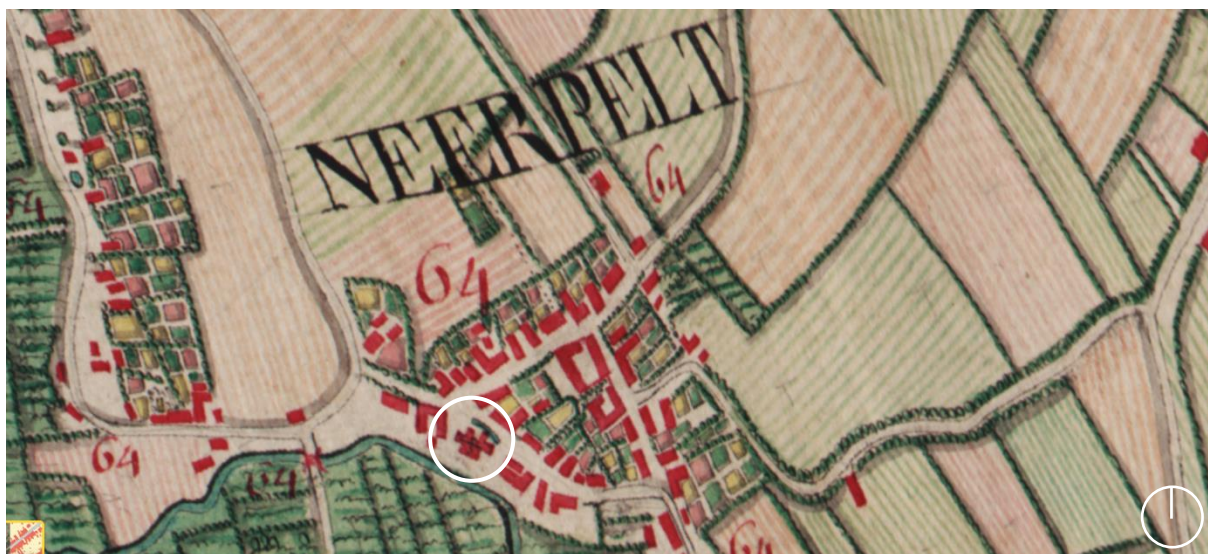
2. HISTORISCHE NOTA¹

De historische nota handelt over de Sint-Niklaaskerk, gelegen te Pelt. De kerk is beschermd als monument sinds 28-05-2003 omwille het algemeen belang, gevormd door de artistieke, historische en architectuurhistorische erfgoedwaarde. Deze nota geeft een inzicht in de geschiedenis van het kerkgebouw en de bouwhistorische evolutie die het gebouw doorheen de jaren heeft gekend.

2.01. Situering & historie

Voorloper van de Sint-Niklaaskerk

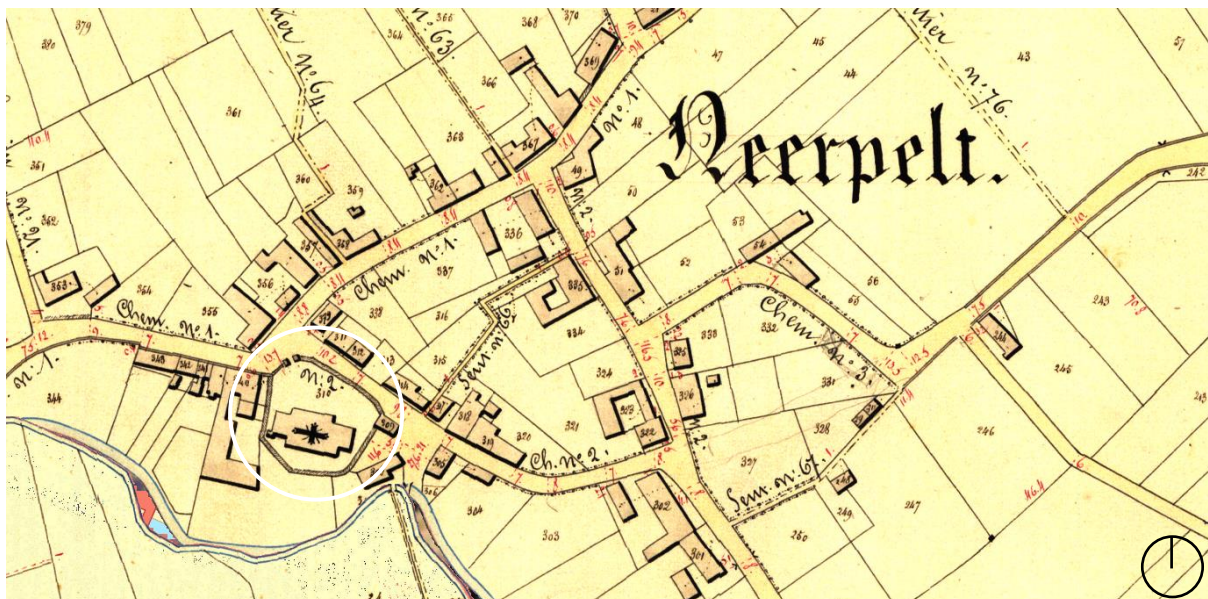
Er is weinig geweten over de oudste parochiekerk in Neerpelt, vermoedelijk betrof het een houten bedehuis. Rond de 12de eeuw zou onder het bisdom van Luik een eerste stenen kerk opgericht worden, op de locatie van de huidige kerk. Het zou binnen het bisdom een van de oudste kerken zijn die gewijd werd aan Sint-Niklaas, die als heilige slechts na 1100 werd vereerd binnen het bisdom. In de 16de eeuw werd de laatgotische kerktoeren gebouwd, die vandaag (weliswaar na het ondergaan van meerdere restauraties) nog aanwezig is. De oude kerkklok dateert van deze periode: in 1508 liet pastoor Antoon van Berghe de klok gieten. De oude kerktoeren zou in 1619 zwaar beschadigd worden door brandstichtende troepen tijdens de Hollands-Spaanse oorlog. In 1622 werden herstellingen uitgevoerd door Jan de Timmerman uit Waterschei. Daarnaast werden verscheidene restauratiewerken uitgevoerd aan het kerkgebouw zelf, waar binnen dit beheersplan niet dieper op wordt in gegaan. Er is geen beeldmateriaal bekend van de oude kerk (en de kerktoeren). De kaart van Ferraris (1771-1778) toont een kerkgebouw op de huidige locatie.

Figuur 2, Kaart van Ferraris, 1771-1778 (Geopunt)

In 1830 werd op dezelfde locatie een kerkgebouw opgetrokken onder leiding van pastoor Henri Lommaers, met behoud van de 16de-eeuwse kerktoeren. De kerk werd op 12 mei 1835 ingezegend. Het kerkgebouw is onder andere te herkennen op de Atlas der Buurtwegen (1841), waarbij eveneens het kerkhof, afgebakend door een kerkhofmuur, duidelijk af te lezen is. In 1858 werd het kerkhof verkleind in functie van de aanleg van de verbindingsweg tussen Hamont en Mol en werd de kerkhofmuur deels afgebroken. Vandaag zijn er geen sporen meer van het kerkhof, noch van de kerkhofmuur, te herkennen.

¹ De historische nota werd gebaseerd op het onderzoek door Dilsen & Orlent in 'De Sint-Niklaaskerk van Neerpelt, Geschiedenis en Kunstbezit' en aangevuld met kaart- en fotomateriaal.

Figuur 3, Atlas der Buurtwegen, 1841 (Geopunt)

In 1892 zou ten gevolge van een blikseminslag de torenspits deels afbranden. De herstellingen zouden pas twee jaar later uitgevoerd worden (onder andere door Slegten uit Neerpelt). Tijdens het einde van de 19de eeuw zou het kerkgebouw niet meer voldoen: de kerk verkeerde in een bouwvallige toestand en

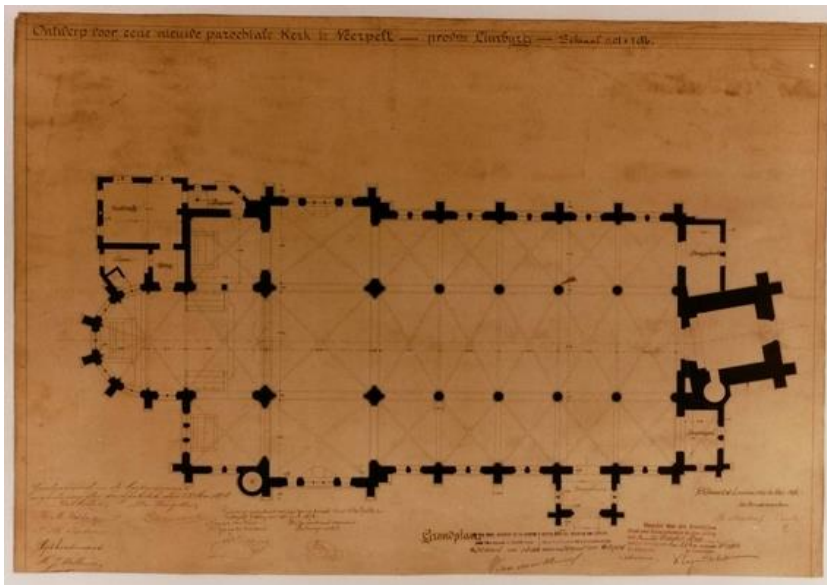

voldeed niet meer aan de toegenomen bevolkingsomvang. Pastoor J. Geloudemans (1858-1916) startte in 1896 met het verzamelen van fondsen voor de bouw van een nieuwe kerk. In 1897 werd door de kerkfabriek definitief beslist dat er een nieuwe kerk gebouwd zou worden. Aangezien de nieuwe kerk een groter volume zou innemen, werden door de gemeente een aantal gronden afgestaan. De bestaande kerk met het ommuurde kerkhof en het aanpalende schoolgebouw werden afgebroken in 1900. De 16de-eeuwse toren werd opnieuw bewaard. Om de bouwperiode van de nieuwe kerk te overbruggen werd er elders een noodkerk opgetrokken van 1901 tot 1902.

Figuur 4, Oude kerk met aanpalend schoolgebouw en kerkhofmuur, 1900 (Bilsen & Orlent, p. 81)

Huidige Sint-Niklaaskerk

De huidige Sint-Niklaaskerk werd ontworpen door architecten Hyacint Martens (1847-1919) en Vincent Lenertz (1864-1914). De bouwplannen dateren van 1898. Het oorspronkelijk ontwerp dossier werd aangepast om de bouwkosten te verminderen. Zo werden er oude bouwmaterialen gerecupereerd, werd de hoogte van de opgaande muren beperkt en werden er alternatieven gezocht voor bepaalde dure materialen (o.a. Rekemse in plaats van Boomse baksteen, dennenhout in plaats van eik). In 1900 werd aannemer Mathieu Hubert Janssen uit Maasbracht aangesteld voor de uitvoering. De gedenksteen in de gevel van het koor verwijst naar de eerste steenlegging op 28 augustus 1900.

Figuur 5, Ontwerpplan van de kerk door Lenertz & Martens, 1898 (Bilsen & Orlent, p. 98).

De werkzaamheden zouden vertraging oplopen ten gevolge van funderingsproblemen, voornamelijk door de nabijgelegen Dommel. Tijdens de werken werd besloten om de funderingen dieper uit te voeren dan voorzien, weliswaar voor een meerprijs. Op 31 juli 1905 werd de nieuwe kerk ingezegend door Mgr. Rutten.

Figuur 6, Postkaart van de Sint-Niklaaskerk, 1905 (Delcampe)

Figuur 7, Postkaart van het interieur van de Sint-Niklaaskerk, 1908 (Delcampe)

In 1904 zouden reeds de eerste ontwerpen voor de figuratieve gebrandschilderde glas-in-loodramen in het priesterkoor getekend zijn, doch werden deze afgewezen door het KCM (Koninklijke Commissie voor Monumenten). In 1906 worden de ramen uiteindelijk besteld bij de firma Stroucken te Roermond. In 1911-1912 werden de transepten eveneens voorzien van gebrandschilderde glas-in-loodramen door Augustin Stalins en zoon uit Antwerpen. Er resten enkel ingekleurde ontwerptekeningen als beeldmateriaal. De overige vensters werden allen voorzien van helder glas.

In 1916 liep de sacristie beschadigingen op ten gevolge van een brand en werden het dak en de vloer hersteld door L. Donckers uit Neerpelt. In 1922 worden de lichtarmaturen op gas vervangen door elektrische verlichting.

In 1924 wordt het interieur van de kerk verrijkt door diverse neogotische muurschilderingen door H. Huppen uit Hasselt². In het koor worden klassieke damastschilderingen aangebracht, het schip, de zijbeuken en het transept worden voorzien van een steenimitatie met decoratieve banden en een lambrisering. In de zijkapellen wordt de decoratie gewijd aan de betreffende Heiligen Sint-Niklaas en Onze-Lieve-Vrouw. Naast de decoratieve elementen worden eveneens enkele figuratieve taferelen uitgewerkt. Van de muurschilderingen zijn vandaag geen sporen meer te herkennen, ten gevolge van schilderwerken in 1959. Een foto van de eremis van pater Albert Custers toont de muurschilderingen in het priesterkoor.

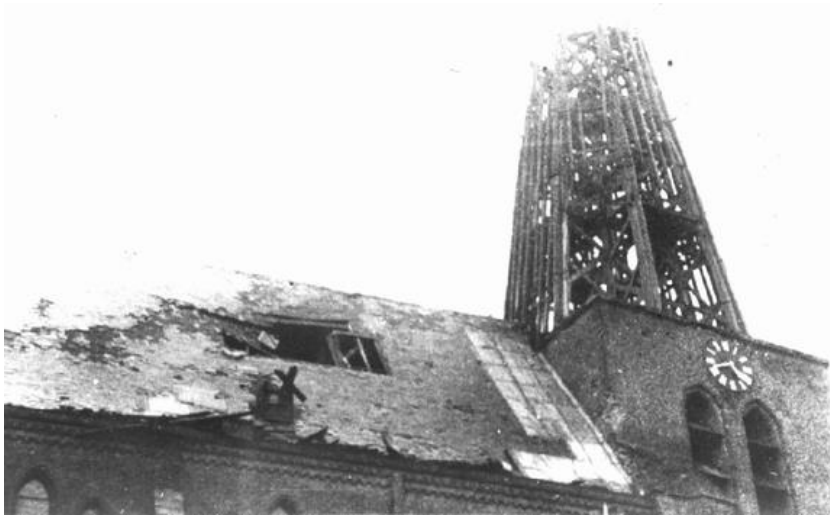
Figuur 8, Eremis Pater Albert Custers, muurschilderingen op de achtergrond (kerkarchief)

In 1933 wordt er 'achter' de kerk een gebouwtje opgetrokken, voor het opstellen van een verwarmingsoven. Het is onduidelijk of dit een losstaand gebouw betreft of een volume toegevoegd aan het kerkgebouw, doch zien we geen wijzigingen ten opzichte van het ontwerpplan van 1898.

Tijdens de tweede wereldoorlog wordt de kerk ernstig beschadigd door bommen en granaten. De torenspits, het hoofddak, de vensters en de inrichting vertonen grote schade. De originele glas-in-loodramen werden volledig vernietigd. De Duitsers confisqueren eveneens twee van de drie aanwezige klokken: de grote Sint-Niklaasklok (1508) blijft gespaard, de grote Onze-Lieve-Vrouweklok (1819) en de

² Voor een gedetailleerde historiek en beschrijving van de muurschilderingen verwijzen we naar het rapport door MUSA bvba 'Sint-Niklaaskerk Neerpelt, Stratigrafisch- en materiaaltechnisch vooronderzoek van de neogotische muurschilderingen en decoratie', dd. 2019.

kleinere Sint-Luciaklok van pastoor Buyvoets (1815) worden verwijderd. Er werden tijdelijke herstellingswerken uitgevoerd, om verdere aftakeling te vermijden.

Figuur 9, Oorlogsschade, 1944 (Bilsen & Orlent, p. 92)

In 1946 wordt de beschadigde torenspits door de wind volledig weggerukt en is men genoodzaakt een tijdelijk dak aan te brengen. Deze zou slechts kortstondig een oplossing bieden, tot in 1947 de wind ook de tijdelijke dakconstructie wegrukt. Er volgt een periode zonder torenspits, aangezien het nieuwe ontwerp van F. Theuwissen uit Leuven niet werd goedgekeurd door het Provinciaal Comité van Monumenten. Het Comité wenste een torenspits conform de 'originale' toestand zodat het een geheel vormde met de bestaande 16de-eeuwse toren. Uiteindelijk werd de torenspits pas in 1962 geplaatst door F. De Niel en gebroeders Custers.

Figuur 10, Kerkgebouw zonder torenspits, datering tussen 1946-1962 (Bilsen & Orlent, p. 93)

In de tussentijd werden verschillende herstellingswerken uitgevoerd. In 1955 werd de kleine Sint-Luciaklok van Buyvoets (1815), die per vergissing in Montenaken terecht was gekomen, terug geplaatst. De Onze-Lieve-Vrouweklok (1819) werd hergoten en eveneens terug in de toren geplaatst. Een jaar later worden de klokken geëlektrificeerd. In datzelfde jaar werd een nieuwe vloer in Noorse leisteen geplaatst in de zijbeuken en de kapellen en een plankenvloer in de middenbeuk. In 1959 werden schilderwerken uitgevoerd, waardoor de muurschilderingen van Huppen verdwenen.

In de periode 1950-1959 werden nieuwe glas-in-loodramen ontworpen door L. Crespin en M. Hizette en uitgevoerd door R. Daniëls uit Sint-Truiden. Er werd geopteerd voor een modernere vormgeving en iconografie, waarbij onder andere het hedendaagse 'godvolk' werd weergegeven. De transepten, beide kapellen en het priesterkoor werden voorzien van figuratieve gebrandschilderde glas-in-loodramen.

In 1963, na afwerking van de nieuwe torenspits, wordt een elektrisch uurwerk geplaatst door de firma Pauwels uit Putte. In 1967 wordt beslist om de oude Sint-Niklaasklok (1508) te hergieten: het wordt een minder omvangrijke klok, doch met dezelfde inscripties. Er wordt eveneens een kleinere klok uit het koper gegoten. In 1982 worden verschillende restauratieve werkzaamheden uitgevoerd: de houten plankenvloer in de middenbeuk wordt vervangen door leisteel, de muren worden drooggelegd en het metsel- en voegwerk wordt plaatselijk hersteld. In 2010-2012 wordt het exterieur grondig gerestaureerd: de daken en de gevels worden aangepakt.

In 2019 wordt door MUSA een stratigrafisch- en materiaaltechnisch vooronderzoek uitgevoerd van de neogotische muurschilderingen die eerder werden overschilderd. Het doel van het onderzoek is het analyseren van de toestand van de muurschilderingen en de mogelijkheid tot het eventueel blootleggen en restaureren.

Inrichting

De Sint-Niklaaskerk beschikt over een waardevolle inrichting, deels afkomstig van de oude kerk, deels ontworpen in functie van de nieuwe kerk (hoofdzakelijk door architecten Lenertz & Martens). Onderstaand overzicht geeft de datering en eventuele gekende restauraties aan de verschillende elementen weer. Voor een gedetailleerde inventarisatie verwijzen we naar hoofdstuk 3 en de lijst der cultuurobjecten in bijlage.

Altaar & communiebank

In 1901 werden architecten Lenertz & Martens aangesteld voor het ontwerp van het hoogaltaar en de communiebank. De altaartafel en de communiebank werden vervaardigd door L. Lindebrings uit Roermond, het koperen retabel met tabernakel door C. Esser uit Weert. Het hoogaltaar en de communiebank werden rond 1905 geïnstalleerd. In 1948 werd het hoogaltaar grondig gerestaureerd door Peynenburg uit Mechelen. Er zouden nog fragmenten van de communiebank in de kerk zijn bewaard. Het witmarmeren altaar op het podium dateert van ca. 1950 en werd in 1982 geschenken door het Sint-Augustinusinstituut van Gellik.

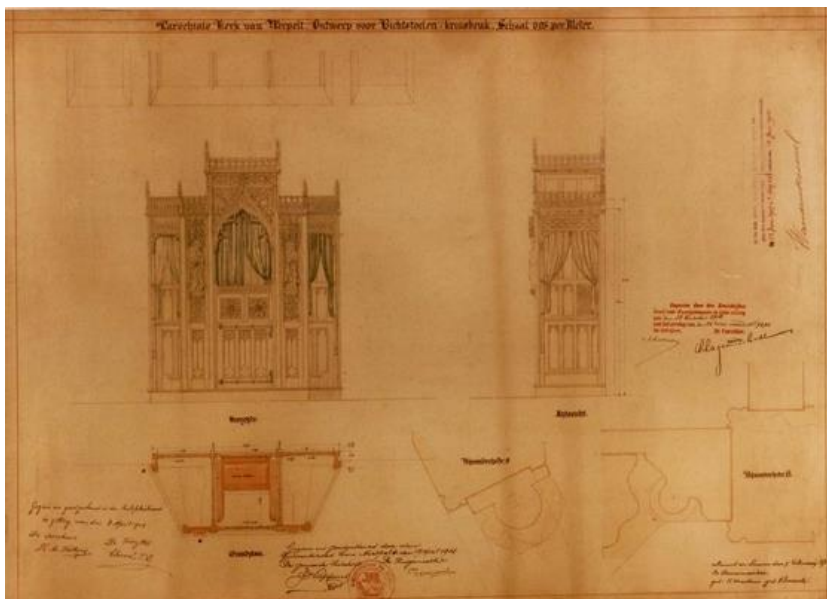
Zijaltaren

De zijaltaren, gewijd aan Sint-Nicolaas en Onze-Lieve-Vrouw, zijn eveneens van de hand van Lenertz en Martens en werden geïnstalleerd eind 1914. De altaren werden uitgevoerd door G. Gielen-Goffin uit Sint-Truiden, de tabernakels door E. Pirotte uit Luik. De beelden van Sint-Nicolaas en Onze-Lieve-Vrouw die zich bevonden op de zijaltaren in de oude kerk werden behouden en gepolychromeerd. De oude zijaltaren zelf werden verkocht.

Kerkstoelen/banken

In 1913 ontwierpen Lenertz en Martens de kerkbanken voor de middenbeuk, die destijds werden vervaardigd door P. Puts. In 1953 werd beslist om de kerkbanken in te korten en te verplaatsen naar de zijbeuken, waar ze zich vandaag nog bevinden.

Biechtstoelen & koorgestoelten

De architecten tekenden in 1904 eveneens het ontwerp voor twee grote biechtstoelen, een biechtstoel voor de zijbeuk, twee voetstukken met hemels en twee koorgestoelten. Deze werden allen uitgevoerd door L. Lindebringhs en geïnstalleerd in 1906. Rond 1970 werden de koorgestoelten ingekort.

Figuur 11, Ontwerp biechtstoel door Lenertz & Martens, 1904 (Bilsen & Orlent, p. 84)

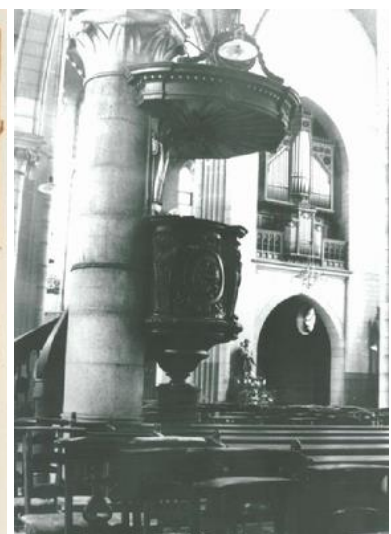
Orgel

In de oude Sint-Niklaaskerk (1830) zou eerstens een orgel uit de Sint-Janskerk te Diest zijn geïnstalleerd. In 1873 zou orgelbouwer Vermeulen uit Weert een orgel ontwerpen en vervaardigen voor de kerk, doch zijn verdere details onbekend. Bij de bouw van de nieuwe kerk worden de architecten Lenertz en Martens aangesteld voor het ontwerp van een orgelkast. Het orgel werd uitgevoerd door T. Ruef uit Sint-Truiden, waarbij de pijpen van het oude orgel van Vermeulen worden gerecupereerd. De orgelkast wordt vervaardigd door L. Lindebringhs. Het geheel wordt geplaatst op het doksaal boven de zuidkapel.

In 1928 wordt een grondig nazicht uitgevoerd door J. Schyven uit Schaarbeek. Bij restauratiewerken in 1956-1957 wordt beslist om het orgel te verplaatsen naar een nieuw doksaal tegen de westelijke muur, over de gehele breedte van de middenbeuk. De werken worden uitgevoerd door Verschueren. In 1970 wordt het orgel voorzien van een rugwerk, eveneens door Verschueren.

Figuur 12, Ontwerp voor de orgelkast door Lenertz & Martens, 1906 (Bilsen & Orlent, p. 88)

Figuur 13, Oorspronkelijke plaats orgel in zuidelijke zijkapel, voor 1956 (Bilsen & Orlent, p. 173)

In 2016 wordt het orgel volledig gerestaureerd door Jos Moors uit Borgloon. Het geheel wordt gedemonteerd en volledig gereinigd, de verschillende elementen worden gecontroleerd, opnieuw afgesteld en waar nodig vervangen. Het geheel wordt opnieuw gestemd en de intonatie wordt aangepast. In januari 2017 wordt het gerestaureerde orgel ingespeeld.

Schilderijen

De kruisweg werd aangekocht in 1892 bij het huis Gandmont-Donders te Luik door pastoor Ludovic Haelewijck. In 1995 werd de kruisweg gerestaureerd en voorzien van de huidige eikenhouten spitsboogkaders. Daarnaast zijn er enkele 17de-eeuwse schilderijen aanwezig, waarvan de uitvoerder(s) niet gekend is of zijn. Het betreft het schilderij van Sint-Bernardus, de bespottung van Christus en Onze-Lieve-Vrouw van Smarten. Deze werden rond 1989 allen gerestaureerd en voorzien van een nieuwe kader.

Beelden

Het kerkgebouw bezit een waardevolle verzameling van beelden, hoofdzakelijk uit de 17de, 18de eeuw en begin 19de eeuw. Een kerkinventaris van 1836 vermeldt reeds twaalf beelden: Onze Zaligmaker, St.-Peter, St.-Paulus, Onze-Lieve-Vrouw, Onze-Lieve-Vrouw op een troon, H. Moeder Anna met Maria, H. Lucia, H. Barbara, H. Antonius Eremit, H. Sebastiaan, H. Nicolaas en God de Vader. Eind 19de eeuw worden door pastoor Jan Hesemans verschillende beelden aangekocht, om de volksdevotie aan te wakkeren. In 1995 zouden een aantal beelden (beperkt) gerestaureerd worden. Daarnaast is er eveneens een houten kruis met Christusfiguur in de doopkapel aanwezig, dat vermoedelijk dateert uit de 17de of 18de eeuw. Het beeld zou voorheen aan de kerktoeren bevestigd zijn en vervolgens verplaatst zijn naar het kerkhof, waar het bij het graf van pastoor Weyers werd geplaatst.

2.02. Bouwhistorische analyse

Tijdslijn

De Sint-Niklaaskerk dateert in haar huidige vorm uit twee bouwperiodes: de kerktoeren werd opgetrokken in de 16de eeuw, het kerkship dateert uit 1900-1905. Gedurende de jaren werden er verschillende herstellings- en restauratiewerken uitgevoerd aan de kerk. De onderstaande tijdlijn geeft een overzicht van de (gekende) werkzaamheden aan het huidige kerkgebouw.

16 ^{de} eeuw	Bouw van de kerktoeren in Kempense Gotiek
1619	Zware beschadigingen aan de toeren ten gevolge van brand
1622	Herstelling van de beschadigingen
1892	Torenspits brandt deels af
1894	Herstelling van de torenspits
1900-1905	Bouw van de nieuwe Sint-Niklaaskerk met behoud van de 16 ^{de} -eeuwse kerktoeren
1906-1912	Plaatsing van de glas-in-loodramen in koor & transept
1916	Herstellingswerken aan de sacristie ten gevolge van brand Plaatsen van elektrische verlichting
1924	Plaatsing van de muurschilderingen
1933	'Bijbouw' in functie van de verwarmingsinstallatie
1944	Beschadigingen ten gevolge van WOII
1946	Torenspits wordt weggerukt door wind (nooddak wordt geplaatst)
1955	Kleine Sint-Luciaklok (pastoor Buyvoets) & hergoten grote Onze-Lieve-Vrouw klok worden terug geplaatst
1956	Elektrificatie van de klokken

	Vloerwerken: leiste in zijbeuken en kapellen
1959	Schilderwerken (muurschilderingen verdwijnen)
1950-1959	Nieuwe glas-in-loodramen
1962	Nieuwe torenspits conform bestaand model
1963	Elektrisch uurwerk
1967	Oude Sint-Niklaasklok (1508) hergoten tot grote Sint-Niklaasklok en kleine klok.
1982	Bepaalde restauratiewerken: leiste in middenbeuk, drooglegging muren & herstelling metsel- en voegwerk. Plaatsen van podium met nieuwe marmeren altaar.
2010-2012	Restauratie van dak en gevels ³ : - Vervangen van de dakbedekking en hemelwaterafvoer, herstellen van dakaansluitingen. De voorplanken werden deels vervangen. - Behandeling en herstelling van de houten dakconstructie. Toegankelijkheid zolder verbeteren. Bekleding van de galmschotten. - Restauratie van het metselwerk: reiniging, plaatselijke herstelling en plaatselijk hervoegen. - Plaatselijk vervangen buitenschrijnwerk. - Plaatselijke herstelling pleisterwerken & uitvoeren van schilderwerken - Elektrische installatie vervangen - Herstellingswerken aan glas-in-loodramen & plaatsen van voorzetbeglazing.
2016	Restauratie orgel ⁴
2019	Vooronderzoek muurschilderingen ⁵
	Vervangen buitenschrijnwerk aan sacristie (deels)

³ Restauratiedossier door Frank Bertels & Jo Spaas architecten

⁴ Restauratiedossier door Joost Vermeiren

⁵ Rapport door MUSA bvba 'Sint-Niklaaskerk Neerpelt, Stratigrafisch- en materiaaltechnisch vooronderzoek van de neogotische muurschilderingen en decoratie', dd. 2019.

3. INVENTARISATIE VAN DE ERFGOEDELEMENTEN⁶

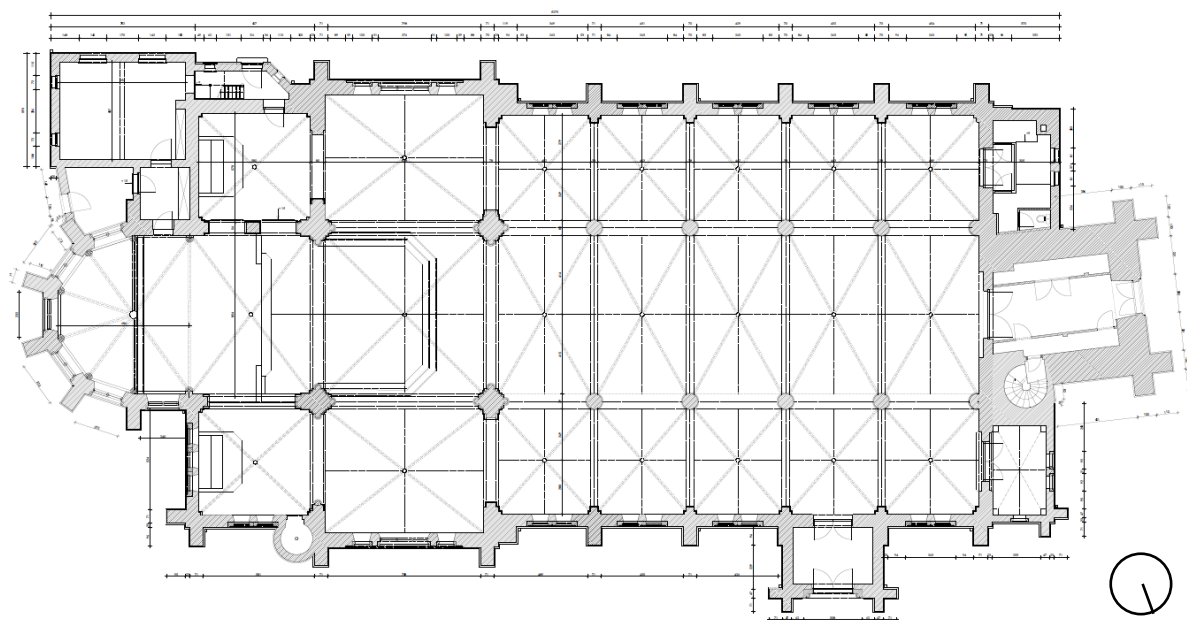
3.01. Organisatie kerkgebouw

De plattegrond van de kerk betreft een kruisbasiliek, opgetrokken tegen een westtoren die een afwijking van 10° zuidwaarts vertoont ten opzichte van de lengteas van de middenbeuk.

De 16de-eeuwse toren kent een vierkant grondplan en is aan de noordoosthoek voorzien van een polygonale trappentoren, die ontsluiting biedt aan de hoogste torenzolders. De toren is aan de westzijde voorzien van telkens twee steunberen, aan de noord- en zuidzijde werden de steunberen aangepast in functie van de aansluiting op het kerkship. De toren wordt ontsloten via een portaal aan de westzijde en biedt vervolgens toegang tot het middenschip.

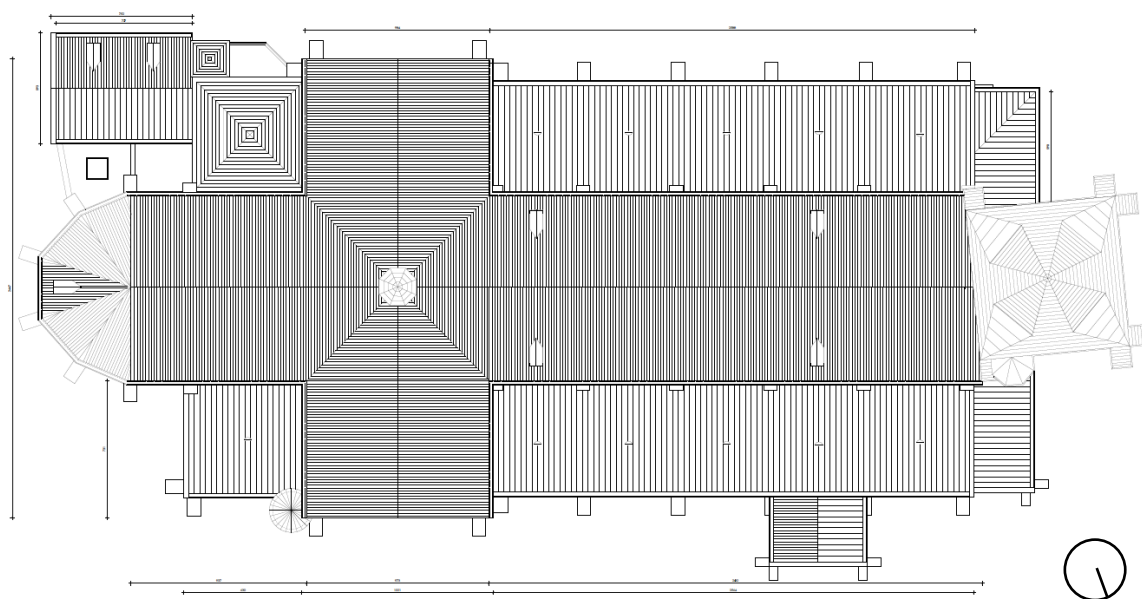
Het kerkship is opgebouwd uit een middenbeuk en twee zijbeuken, verdeeld in vijf traveeën. Aan de zuidzijde van de toren grenst een bergruimte aan de zijbeuk, aan de noordzijde bevindt zich de doopkapel, eveneens ontsloten via de zijbeuk. Aan diezelfde zijbeuk herkennen we in de tweede travee een zijportaal, dat als secundaire toegang het kerkgebouw ontsluit. Het kerkship kruist het transept door middel van een vierkantig grondplan, afgebakend door vier monumentale pijlers. De transepten kennen gelijke afmetingen en een beperkte uitsprong ten opzichte van de gevels van de zijbeuken.

Het kerkkoor wordt achtereenvolgens gevormd door een koortravee, een halve koortree en een polygonale apsis. Aan noord- en zuidzijde van de eerste koortravee bevinden zich kapellen. De noordelijke kapel is voorzien van een ronde trappentoren die de dakconstructie boven het schip ontsluit. Aan de zuidelijke kapel bevindt zich een beperkte uitbouw die via een trap toegang biedt tot de hoogzaal (gelegen boven de kapel). Tussen het koor en de zuidelijke kapel bevinden zich de sacristie en enkele kleinere nevenruimtes.

Figuur 14, Grondplan van het kerkgebouw (ARCHIpal)

⁶ De beschrijving werd gebaseerd op het onderzoek door Dilsen & Orlent in 'De Sint-Niklaaskerk van Neerpelt, Geschiedenis en Kunstbezit' en aangevuld met bevindingen van de auteur.

Figuur 15, Dakenplan van het kerkgebouw (ARCHIpal)

3.02. Inventaris exterieur

Toren (foto 01-07)

De 16de-eeuwse toren is volledig opgetrokken in een roodbruine baksteen in hoofdzakelijk een kruisverband, lokaal is een eenduidig verband moeilijk te herkennen. De toren kent vier horizontale geledingen, benadrukt door de aanwezige waterlijsten in witte natuursteen. Op de hoekpunten bevinden zich dubbele steunberen, die versneden zijn vanaf de derde geleding en voorzien zijn van een afdekking in blauwe hardsteen. Ter hoogte van de aansluiting aan het kerkship, werden de steunberen aangepast ten gevolge van de afwijking van de aslijn van de oude toren en deze van het kerkship. Aan de noordzijde van de kerk herkennen we de polygonale trappentoren, die deels achter de doopkapel verscholen zit. De trappentoren sluit aan op de steunbeer en is voorzien van enkele lichtgleuven. De halve octogonale spits is bedekt met leien.

In de eerste geleding bevindt zich aan de westzijde het toegangsportaal. Het portaal wordt gevormd door een spitsboog in metselwerk en een poortopening onder een gordelboog. In het verzonken muurvlak bevindt zich een nis, voorzien van een spitsboog. Het betreft een eenvoudige dubbele houten poort, opgebouwd uit een verticale beplanking zonder verdere decoratie. Voorts is de geleding voorzien van een sokkel in metselwerk met een afzaat uitgevoerd in witte natuursteen.

De tweede geleding is eveneens hoofdzakelijk gesloten uitgevoerd, met een enkele muuropening in de westgevel. De opening bevindt zich onder een spitsboog, met een terug liggende kleinere raamopening die voorzien werd van een hedendaags aluminium schrijnwerk. De afzaat in metselwerk werd gecementeerd. Aan de noord- en zuidzijde bevinden zich enkele gevelankers.

De derde geleding wordt opnieuw gekenmerkt door massief metselwerk, plaatselijk voorzien van enkele lichtgleuven en muurankers.

De vierde en laatste geleding is aan iedere zijde voorzien van telkens twee galmgaten, gekenmerkt door spitsbogen en omlijstingen in metselwerk. Aan de oostzijde werden de galmgaten gedicht met metselwerk, aangezien deze zich deels onder de nok van het middenschip bevonden. De andere galmgaten zijn voorzien van drie galmborden met een afdekking in leien en een gecementeerde afzaat. Aan de bovenzijde van de laatste geleding bevinden zich stellinggaten in witte natuursteen. Het geheel wordt afgesloten door middel van een overhoekse muizentand in baksteen. Op de noordzijde herkennen we het uurwerk, uitgevoerd als een zwarte wijzerplaat met gulden belettering en wijzers.

De torenspits (vernieuwd in 1962) betreft een ingesnoerde naaldspits, bedekt met leien. De spits werd voorzien van ladderhaken en vogelwering. Het geheel is bekroond met een gulden bol en windhaan.

Kerkschip (foto 08-22)

Het kerkschip werd opgetrokken in een roodbruin metselwerk in kruisverband, vervaardigd uit Rekemse bakstenen en recuperatiebakstenen van het vorige kerkgebouw. Beide zijgevels tonen duidelijk de geleding van de traveeën, door het gebruik van versneden steunberen, afgedekt door blauwe hardsteen, die in de lichtbeuk als korte lisenen worden voortgezet. Er is eveneens een horizontale geleding op te merken, gecreëerd door het gebruik van de sokkel met afzaat en doorlopende waterlijsten in blauwe hardsteen. In de gevels van de zijbeuken herkennen we in iedere travee een verzonken muurvlak onder een grote spitsboog, voorzien van twee gekoppelde vensters onder spitsbogen. De vensters zijn voorzien van afgeschuinde dorpels in blauwe hardsteen, die aansluiten op de aanwezige waterlijsten. In de vensters bevinden zich glas-in-loodvensters zonder figuratieve afbeeldingen. In de lichtbeuk van de middenbeuk herkennen we in iedere travee een drielicht in de vorm van drie vensters onder spitsbogen, waarvan het middelste hoger werd uitgevoerd.

Aan de noordzijde bevindt zich in de tweede travee het zijportaal, het Sint-Nicolaasportaal. Het portaal wordt gevormd door een geprofileerde spitsboog in blauwe hardsteen, die wordt aangezet door driekwartzuilen met bladwerkkapitelen. Het geheel is voorzien van negblokken in blauwe hardsteen. Onder de spitsboog bevindt zich een glas-in-loodraam, voorzien van een maaswerk in mergelsteen. De dubbele toegangsdeur werd vervaardigd in eiken en voorzien van een sierlijk ijzerbeslag. Er is een dorpel in blauwe hardsteen te herkennen. Boven het portaal bevindt zich een spitsboognis, voorzien van een hemel in mergelsteen en een gesculpteerde console van een monsterhoofd, eveneens in mergelsteen. In de nis bevindt zich een stenen beeld van Sint-Nicolaas van de hand van Leynen-Hougaerts (rond 1910). Voorts wordt het portaal gekenmerkt door dubbele, versneden steunberen met afdekkingen in blauwe steen die aansluiten op kraagstenen, lelievormige muurankers en een steil zadeldak met leien, bekroond door een natuurstenen kruisbloemen.

De transeptgevels worden gekenmerkt door een omvangrijk verzonken muurvlak onder een spitsboog, dat wordt aangezet op een doorlopende waterlijst in blauwe natuursteen. Binnen het muurvlak herkennen we drie lancetvensters, voorzien van figuratieve glas-in-loodramen en een maaswerk met vierpas in mergelsteen. In de top van de gevels herkennen we opnieuw drie spitsvensters aangezet op een doorlopende dorpel in blauwe hardsteen. De vensters zijn voorzien van blinde bovenlichten, het middelste venster werd voorzien van een houten luik. De gevels zijn voorzien van lelievormige muurankers. Beide dwarsgevels van de transepten zijn voorzien van een drielicht conform de lichtbeuk van de middenbeuk. Er zijn schouderstukken en bekroningen in blauwe steen toegepast. Er is geen topbekroning aanwezig.

In de eerste koortravee herkennen we dezelfde drielichten. Verder wordt het koor gekenmerkt door een duidelijke verticaliteit. Er bevinden zich hoge lancetvensters, aangezet op de muurlijst. De vensters zijn

voorzien van figuratieve glas-in-loodramen en een maaswerk met bekronende vierpas in mergelsteen. De verticaliteit wordt benadrukt door de aanwezige steunberen. Onder het middelste koorvenster bevindt zich een gedenksteen die verwijst naar de eerste steenlegging op 28 augustus 1900.

Aan weerszijden van het koor herkennen we de kapellen. De noordkapel kent een geleding gelijkaardig aan de zijbeuken, met dubbele spitsboogvensters. Ter hoogte van de aansluiting met het transept bevindt zich een ronde trappentoren, voorzien van enkele lichtgleuven. In de bovenste geleding, gecreëerd door een waterlijst, bevinden zich enkele kleine spitsboogvensters. De toren is voorzien van een conische torenspits, bedekt met leien en voorzien van een topbekroning. De geleding van de zuidkapel wijkt af, ten gevolge van de nodige steunmuren voor de creatie van de hoogzaal. Deze kapel werd dan ook hoger uitgevoerd dan de noordkapel. De zuidkapel werd in de bovenbouw voorzien van twee keer drie spitsboogvensters, opnieuw op een doorlopende dorpel in blauwe steen. De zuidkapel wordt aan deze zijde ontsloten door een vooruitspringend portaal onder een plat dak, voorzien van een eenvoudige houten deur en een rechthoekig venster. Het portaal is voorzien van een vierkant torentje van drie geledingen, dat de hoogzaal ontsluit. De toren is voorzien van enkele muuropeningen met lateien en afgeschuinde dorpels in blauwe steen met spitsvormige ontlastingsbogen in metselwerk. De toren kent een ingesnoerde naaldspits bedekt met leien. Boven het plat dak van het portaal herkennen we een vierpas in mergel in een rondvenster.

Aan de zuidzijde, tussen het koor en de zuidkapel, bevindt zich de sacristie. De materialisatie van de sacristie is gelijkaardig aan deze van het kerkgebouw. Het gebouw is voorzien van een waterlijst in blauwe steen op plintheogte. Aan weerszijden bevinden zich enkele smalle, rechthoekige vensters (plaatselijk gekoppeld) voorzien van een houten schrijnwerk met dievenijzers. De muuropeningen worden gekenmerkt door lateien en afgeschuinde dorpels in blauwe steen en spitsvormige ontlastingsbogen. De gekoppelde vensters zijn voorzien van middenstijlen in blauwe steen. Er zijn enkele lelievormige muurankers te herkennen. Het zadeldak wordt aangezet door een muizentand in metselwerk, gevolgd door een houten kroonlijst, gedecoreerd met ankers. Het dak is bedekt met leien en voorzien van een schoorsteen in metselwerk. De kopgevel is voorzien van natuurstenen aandaken. Tussen de sacristie en het koor bevindt zich een klein volume onder een plat dak.

De verschillende daken, hoofdzakelijk zadel- en lessenaarsdaken, worden aangezet door een houten kroonlijst die steunt op een dubbele muizentand in metselwerk. De eenvoudige kroonlijst is voorzien van sierankers, het geheel werd in een grijze kleur geschilderd. De daken zijn bedekt met leien van Herbeumont en voorzien van ladderhaken en vogelwering. De kleine dakkapellen zijn uitgevoerd in hout en geschilderd in dezelfde grijze kleursetting. Ter hoogte van de kruising van het transept en de middenbeuk bevindt zich een octogonale dakruiter. De dakruiter is voorzien van een leien bedekking en smalle spits met een kruis als topbekroning.

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

3.03. Inventaris interieur

Toren (foto 23-32)

De toren wordt ontsloten via het portaal aan de westzijde. De gelijkvloerse binnenruimte is voorzien van een vloer in blauwe steen en gepleisterde wanden en plafond. Er werd een hedendaagse glazen schuifdeur geplaatst in functie van het creëren van een sas. Vanuit deze ruimte bieden enkele houten deuren toegang tot enerzijds een bergruimte, en anderzijds het oksaal en de trappentoren.

Een betonnen trap ontsluit de eerste verdieping van de toren. Deze verdieping wordt gekenmerkt door een betonnen vloerafwerking, wanden in metselwerk en een houten balkenlaag als plafond. De houten balkenlaag vertoont oude consoles, evenals recentere elementen. Aan de oostzijde herkennen we sporen van een vroegere spitsboog, waaronder tevens de toegangsdeur naar het oksaal is ondergebracht. Via enkele treden kan het oksaal met orgel betreden worden.

Het oksaal wordt gevormd door een houten vloerconstructie, voorzien van een gedetailleerde balustrade in eiken houtsnijwerk met neogotische motieven. Centraal in de balustrade bevinden zich driemaal negen orgelpijpen, afkomstig uit het originele orgel voor de verplaatsing in 1957. Het oksaal wordt ondersteund door twee zuilen van de bogengalerij en twee halfverdoken zuilen in de westgevel. Achter de orgelkast bevindt zich een spitsboognis binnen een gordelboog, uitgevoerd in profielstenen en mergelblokken.

De tweede verdieping van de toren is toegankelijk via de trappentoren, waarin zich een wenteltrap met houten leggers op stenen treden bevindt. De verdieping wordt gekenmerkt door een (recentere) plankenvloer en wanden in metselwerk. Hier bevindt zich tevens het oude mechanische uurwerk, dat momenteel in een houten kast is opgeborgen.

De derde verdieping van de toren is op gelijkaardige wijze afgewerkt. Vanuit deze verdieping is de zolder van het kerkship toegankelijk. Hier bevindt zich eveneens de klokkenstoel met de twee grote en twee kleine luidklokken:

- Grote klok aan de noordzijde: Onze-Lieve-Vrouweklok (1819, hergoten in 1955). Opschrift 'SANCTA MARIA MATER DEI ORA PRO NOBIS H.BUYVOETS PASTOR IN NEERPELT MDCCCXIX. G. SLEGGERS, TELLIN, ME REFUDIT AO.DI.1955. C. VERTES-SEN PAR. NEERPELT. D.D. NOËL MARTIN - BORGERHOFF. MARIA CLERCX-LEVA.
- Grote klok centraal: Sint-Niklaasklok (1508, hergoten in 1967). Opschrift 'DEN BOESE GEEST VERDRIVE ICH; DIE MICH HOERT DIE BEDE ZICH, JAN VAN TRICHT GOTE MICH, ANNO DM MCCCCCVIII. SINT NICOLAUS HEIT ICH. HERGOTEN A.D. 1967. PETIT EN FRITSEN. AARLE RIXTEL HOLLAND 4916.
- Kleine klok aan de zuidzijde: Sint-Lucia klok door pastoor Buyvoets (1819). Opschrift 'IN HONOREM SANCTAE LUCIAE H. BUIVOETS PASTOR IN NEERPELT.
- Kleinste klok aan de zuidzijde: Kleine klok gegoten uit Sint-Niklaasklok (1967). Opschrift: 'GEGOTEN A.D. UIT DE MOEDERKLOK ST.-NIKLAAS VAN HET JAAR 1508. IN MEMORIAM E.P. DESIRÉ PELLENS, GEBOREN TE NEERPELT-DAMSHEIDE OP 30-1-1920 EN ALS MARTELAAR GESTORVEN TE KONGOLO (CONGO) OP 1-1-1962.

De vierde verdieping is te bereiken via een metalen ladder en betreft de metalen constructie van de torenspits. Deze wordt gevormd door een piramide van zes metalen raderen van afnemende diameter.

Schip (foto 33-44)

Het interieur van het kerkship wordt gekenmerkt door een tweeledige opstand, gevormd door de bogengalerij van gedrukte spitsbogen en de lichtbeuk met heldere drielichten. Het betreffen geprofileerde spitsbogen in Savonnièresteen met een aanzet in kalksteen van Reffroy, die worden aangezet op ronde zuilen in blauwe hardsteen. De zuilen kennen een eenvoudige ronde basis, een opstand van zeven trommels en een Maaslands knoppenkapiteel. De zuilen ondersteunen naast de spitsbogen eveneens de schalken in Savonnièresteen, die op hun beurt aangezet worden door een console in kalksteen van Reffroy. De schalken ondersteunen door middel van gesculpteerde kraagstenen in mergelsteen de

gewelven van het plafond. Het plafond wordt gevormd door vierdelige kruisribgewelven uitgevoerd in kleinere Beerse bakstenen, waarbij de ribben in profielbakstenen werden vervaardigd. Voor de scheibogen, ter hoogte van het transept en het koor, werden mergelsteen en profielbakstenen toegepast.

In het kerkship herkennen we een vloer in leisteen, die werd aangelegd in 1982 (middenbeuk); de vloer in de zijbeuken en kapellen dateert reeds van 1956. De wanden zijn eenvoudig wit geschilderd, sinds de muurschilderingen uit 1924 in 1959 werden overschilderd. Het schip is enerzijds toegankelijk via de westtoren, door middel van een gedetailleerde houten deur voorzien van gebrandschilderd glas en een eenvoudig ijzerbeslag. De deur bevindt zich in een verzonken muurvlak onder een gedrukte spitsboog. Anderzijds is er eveneens een toegang via het noordportaal, via een dubbele houten deur met gebrandschilderd bovenlicht. Beide deuropeningen zijn voorzien van een spitsboog. In de middenbeuk bevinden zich (recentere) kerkstoelen en de neoclassicistische preekstoel.

In de zijbeuken herkennen we een gelijkaardige opbouw van kruisribgewelven, ditmaal ondersteund door de bogengalerij en eenvoudige, geometrische schalken tegen de noordelijke en zuidelijke binnenmuren die de kracht naar de uitwendige steunberen afleiden. De zijbeuken worden verlicht door spitsboogvensters met glas-in-loodramen, zonder figuratieve afbeeldingen. In de zijbeuken herkennen we de oude kerkbanken van 1913, die in 1953 werden ingekort en hun huidige locatie kregen. Tegen de binnenmuren bevinden zich de staties van de kruisweg van het huis Gandmont-Donders (1892). Vanuit de noordelijke zijbeuk is de doopkapel toegankelijk via een dubbele deur in houten snijwerk, voorzien van een bovenlicht in glas-in-lood. De doopkapel is momenteel in gebruik als bergruimte. Het betreft een witgeschilderde ruimte, voorzien van een vierdelig kruisribgewelf in baksteen. De deur bevindt zich in een verzonken muurvlak onder een spitsboog. Vanuit de zuidelijke zijbeuk is er toegang tot de bergruimtes, via een dubbele houten deur. Naast de toegang bevindt zich een biechtstoel.

Transept (foto 45)

Het transept en het koor zijn op gelijkaardige wijze geconstrueerd. In het transept herkennen we dezelfde vierdelige kruisribgewelven in eenzelfde materialisatie. Op de kruising tussen transept en schip herkennen we vier samengestelde pijlers in steen van Reffroy, aangezet in blauwe steen. Het geheel wordt voortgezet door slanke schachten in Savonnière en gedetailleerde kraagstenen als aanzet van de boog. De transepten zijn voorzien van figuratieve glas-in-loodramen. Alle glas-in-loodramen in de kerk dateren van 1959. In het noordelijk transept herkennen we een drielicht met de Koningin van Maria, in het zuidelijk transept herkennen we een drielicht met de Heilige Drievuldigheid. Tegen de zijgevels van de transepten bevinden zich de biechtstoelen.

Koor (foto 46-49)

Het koor wordt gevormd door een rechthoekige travee, voorzien van een vierdelig kruisribgewelf, gevolgd door een halve travee met vierdelig kruisribgewelf en een polygonale absis met een straalgewelf. In de halve travee herkennen we aan weerszijden een drielicht van spitsboogvensters met helder kerkglas. De absis wordt gekenmerkt door een opvallende verticaliteit door de hoge glas-in-loodramen en de slanke schalken, aangezet op consoles in blauwe steen. De consoles zijn onderling verbonden door een horizontale lijst. De onderste geleding van de gevels betreffen geschilderde muren (voorheen muurschilderingen in de vorm van neogotische eregordijnen), de bovenste geleding is voorzien van figuratieve glas-in-loodramen. Deze beelden achtereenvolgens de volgende taferelen af (van rechts naar links en van onder naar boven):

1. Elementen zonder figuratie
2. Geboorte van Christus - Jezus als Kind in de Tempel – Boodschap aan Maria

3. Jezus wandelt op het water – De zoon van de weduwe van Naïm – De overspelige vrouw
4. Het Laatste Avondmaal – De Hof van Olijven – De Calvarie
5. De Verrijzenis – Jezus verschijnt aan Thomas – Jezus geeft de sleutel aan Petrus
6. Jezus verschijnt aan zijn leerlingen – De Hemelvaart – Het Pinkstergebeuren
7. Elementen zonder figuratie

Het koor bevindt zich, evenals de kapellen, op een hoger vloerniveau. In de apsis betreft het de oude keramische vloerafwerking met een figuratief patroon. De verhoging werd doorgetrokken tot in de kruising van het transept (1982), met gebruik van een gemarmerde vloer, waar het nieuwe witmarmeren altaar (ca. 1950, geschonken in 1982) werd geplaatst. In het koor herkennen we centraal in de apsis het hoofdaltaar (1901) en de koorgestoelten aan weerszijden. Vanuit het koor is er een toegang naar de nevenruimtes.

Kapellen en hoogzaal (foto 50-58)

Aan weerszijden van het koor bevinden zich de kapellen. De noordelijke kapel is voorzien van een vierdelig kruisribgewelf, geschilderde wanden en een vloer in leisteel. De kapel wordt aan de noordzijde verlicht door twee spitsboogvensters met een verbeelding van het Doopsel in de Jordaan en aan de oostzijde door een drielicht met achtereenvolgens de Aanbidding van de Herders, de geboorte van Christus en de Aanbidding van de Koningen. In deze kapel bevindt zich het altaar toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. In de kapel bevindt zich eveneens het doopvont. Vanuit de kapel biedt een ronde trappentoren toegang tot de zolders van het kerkship. De zuidelijke kapel is verbonden met het koor door middel van twee spitsbogen, die van een hedendaagse glazen invulling werden voorzien. Een zelfde invulling werd voorzien aan de transeptzijde. De kapel, gewijd aan Sint-Nicolaas, wordt gekenmerkt door een vierdelig kruisribgewelf (beduidend lager), geschilderde wanden en een vloer in leisteel. In deze kapel bevindt zich een vierpas op de zuidelijke muur, met de voorstelling van Sint-Nicolaas en de drie kinderen in de kuip. Een houten paneeldeur biedt toegang tot een nevenruimte, die als circulatie dient naar een kleine zolder (boven sacristie) en de hoogzaal. De hoogzaal bevindt zich boven de zuidelijke kapel en betreft de originele locatie van het hoofdorgel. De hoogzaal geeft uit op het koor en het transept door gedrukte scheibogen en een balustrade met lijsten in witte kalksteen van Reffroy. In de hoogzaal werd een nieuwe vloerconstructie geplaatst in functie van het tweede orgel (schenking).

Sacristie & nevengebouwen (foto 59-62)

De sacristie is toegankelijk via de nevenruimtes doorheen de zuidelijke kapel of het koor. De sacristie betreft een eenvoudige ruimte, voorzien van een vloerafwerking in linoleum en geschilderde wanden en plafonds. Tussen de sacristie en het koor bevindt zich een verbindingsvolume onder een plat dak.

3.04. Inventaris inrichting

De kerk wordt gekenmerkt door een hoofdzakelijk neogotisch interieur, voornamelijk van de hand van Lenertz & Martens. In deze paragraaf wordt de vaste inrichting besproken, die onlosmakelijk deel uit maakt van het interieur van de kerk. De overige waardevolle elementen worden opgenomen als cultuurgoederen in bijlage.

In de apsis bevindt zich het hoofdaltaar (1901), opgesteld op een hoogte van drie treden in blauwe steen. Het altaar wordt gevormd door een tafel in blauwe hardsteen, voorzien van zes zuiltjes met een schacht in porfier, en een kandelaarbalk met het vergulde opschrift 'Ecce panis angelorum factus cibus viatorum'. Op de tafel bevindt zich een retabel in verguld koper, met de verbeelding van het Offer van Isaak door Abraham en de Ontmoeting van Melchizedek en Abraham. Centraal bevindt zich een tabernakel met

Christus als Heiland, waarboven een expositietroon met kandelaars te herkennen is. Er is eveneens een modern altaar aanwezig, op de kruising van transept en middenbeuk. (foto 63, 46)

In de noordelijke kapel is het Onze-Lieve-Vrouwealtaar (1914) gesitueerd. De tafel werd vervaardigd in blauwe graniet, met centraal een vierpas en aan weerszijden drie nissen en een beperkte decoratie in goud, waaronder het monogram Sancta Maria Regina. In de kandelaarbalk werden rozen uitgebeiteld. Het retabel werd vervaardigd uit Hongaars eikenhout en toont het tafereel van Maria in de Tempel en de Kroning van Maria. Centraal bevindt zich het gepolychromeerd Mariabeeld in een nis onder een hemel in houtsnijwerk. (foto 64)

In de zuidelijke kapel bevindt zich het Sint-Nicolaasaltaar (1914), dat in opzet en materialisatie grotendeels overeenstemt met het Onze-Lieve-Vrouwealtaar. Op de tafel herkennen we aan de voorzijde het monogram Sanctus Nicolaus. Centraal bevindt zich een koperen tabernakel, gedecoreerd met edelstenen en voorzien van een kruismotief met medaillon. Het retabel, opnieuw in Hongaars eikenhout, beeldt aan de ene zijde de Heilige Nicolaas voor met de drie dochters van de edelman, aan de andere zijde de Heilige Nicolaas op zijn sterfbed. Centraal bevindt zich het gepolychromeerd beeld van Sint-Niklaas onder een hemel in houtsnijwerk. (foto 53)

Op het oksaal, te bereiken vanuit de westtoren, bevindt zich het orgel. Het orgel betreft een Verschuierenorgel uit 1956-1957, in 1970 voorzien van een rugwerk, van drie klavieren. De orgelkast betreft een aanpassing van de orgelkast van Lenertz en Martens in 1906, die in 1957 werd verplaatst naar de huidige locatie. Het betreft een orgelkast in Hongaars eikenhout, met een gedetailleerd snijwerk in neogotische motieven van opengewerkte gotische venstertraceringen en vierpassen. De kast overspant de volledige breedte van de middenbeuk en kent drie uitkragende delen. In het midden bevindt zich een gedecoreerde kast met tweemaal tien orgelpijpen en centraal een polygonaal deel met zeven orgelpijpen. Het geheel wordt ondersteund door een engelenhoofd. Aan de linker- en rechterzijde bevinden zich twee uitkragende delen, voorzien van zeven orgelpijpen met een driehoekige erker voorzien van elf orgelpijpen. (foto 65-67)

In het koor bevinden zich aan weerszijden de neogotische koorgestoelten (1906) in Hongaars eikenhout. Oorspronkelijk betroffen het vijfzitsbanken, rond 1970 werden de gestoelten ingekort tot twee driezitsbanken. Bij de transformatie werden de oorspronkelijke voetstukken toegepast als sokkels en omgebouwd tot lezeaar. De banken worden gevormd door een achterfront met zitbanken en misericordes en een kniel- en armbank met voorfront. Het geheel is gedecoreerd door een gedetailleerd houtsnijwerk van vierpassen, roosfiguren en colonnetten. Op de zijkanten herkennen we de verbeelding van verschillende bisschoppen. (foto 68)

In de middenbeuk bevindt zich de preekstoel, vervaardigd in 1834 en vermoedelijk opnieuw gemonteerd bij de ingebruikname van de nieuwe kerk. De preekstoel bestaat uit een kuip in een neobarok stijl met Lodewijk XVI-elementen, aan onder- en bovenzijde voorzien van een sierlijst. Op de kuip zijn twee medaillons in houtsnijwerk aangebracht, met de verbeelding van Onze-Lieve-Vrouw met kind en Jezus Christus met het verloren schaap. De kuip steunt op een voetstuk, samengesteld uit een achthoekige basis, een pilaar in empirestijl en een acanthusbloem als bovenstuk. Boven de kuip bevindt zich een baldakijn, steunend op een pilaar versierd met symbolen van de evangelisten. Op het baldakijn bevinden zich eveneens drie medaillons. (foto 69-70)

In de zijbeuken herkennen we de oude kerkbanken van 1913, die in 1953 werden ingekort en hun huidige locatie kregen. De zitbanken zijn vervaardigd in eikenhout en voorzien van een houtsnijwerk met bloemmotief op de zijkant. De bijhorende knielbanken zijn verdwenen. (foto 71)

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

Zie bijlage 8.06 Lijst cultuuroederen

3.05. Diagnosenota⁷

Exterieur

- Het metselwerk verkeert in het algemeen in een goede toestand. Plaatselijk is het voegwerk uitgespoeld, voornamelijk ter hoogte van hoeken, steunberen en waterlijsten. Er zijn eveneens sporen van vroegere herstellingen op te merken, waarbij er een duidelijk verschil in voegkleur aanwezig is. In de muizentand zijn enkele loszittende stenen op te merken. Er zijn bepaalde zones die een sterke vervuiling en mosgroei vertonen, met name de aanzet van het metselwerk van de toren en de schaduwrijke delen aan de noordzijde. Lokaal is er eveneens vorstschade op te merken. Ter hoogte van de trappentoren aan de noordelijke zijkapel is het metselwerk sterker vervuild, mogelijks ten gevolge van een slechte regenwaterafvoer.
- De muurankers zijn plaatselijk licht geroest, de afwerkingslagen zijn licht verweerd.
- De afzaat en de waterlijsten in witte natuursteen (toren) zijn lokaal sterk beschadigd en ogen in het algemeen vervuild. Het voegwerk is uitgespoeld.
- De elementen in blauwe hardsteen (afdekking steunberen, afgeschuinde dorpels, schouderstukken) bevinden zich in een goede toestand, er is een algemene lichte vervuiling op te merken. De elementen aan de noordzijde zijn sterker vervuild (o.a. Sint-Nicolaasportaal).
- De gedenksteen in het koor verkeert in een goede staat, doch is de inscriptie slechts zeer beperkt leesbaar.
- De cementering ter hoogte van het raam in de toren komt deels los.
- Het uurwerk toont geen zichtbare beschadigingen.
- De vogelwerende maatregelen blijken niet voldoende voor het volledig weren van de duiven, er zijn duidelijke sporen van vervuiling door vogels aanwezig.
- De dakbedekking verkeert in een goede toestand. Plaatselijk zijn er kleine gebreken op te merken zoals beschadigde of verschoven leien en beschadigingen aan de dakaansluitingen. Lokaal is het noklood licht losgekomen. Het dak is voorzien van ladderhaken, doch voldoen de ladderhaken op de hoge dakvlakken niet aan de normering. De dakkapellen ogen licht verweerd. Het verfwerk bladdert af, plaatselijk is de houtstructuur licht beschadigd of zijn er sporen van aantasting op te merken. De pironnen op de dakkapellen ontbreken. De aanwezige topbekroningen verkeren in het algemeen in een goede staat.
- De dakruiter verkeert in een goede staat. Er zijn lichte beschadigingen aan de leien op te merken. Het houtwerk vertoont enkel lichte sporen van verwerking. De galmborden zijn plaatselijk sterk beschadigd. De toren is vervuild ten gevolge van oud nestmateriaal.
- De glas-in-loodramen bevinden zich in een goede toestand en zijn voorzien van een voorzetbeglazing. Het maaswerk in mergelsteen vertoont enkel lichte onvolkomenheden of lichte vervuiling.
- In de regenwaterafvoer in koper zijn gescheurde soldeernaden op te merken. Lokaal is er vervuiling en verstopping in de goten aanwezig. De voorplanken van de goten vertonen een

⁷ De verslagen van monumentenwacht dd. 16/04/2013 (interieur) en 16-10-19 & 23-10-19 (exterieur) dienen als aanvullende bron.

afbladderend schilderwerk. Het houtwerk ligt ten gevolge bloot, al lijkt de aantasting eerder beperkt. De gietijzeren eindstukken vertonen roestvorming, de aansluitingen tussen de afvoeren en de eindstukken dienen opgevolgd te worden. Ter hoogte van de aansluiting tussen het koor en de sacristie is een van de vergaarbakken beschadigd. Aan dit eindstuk is de aanleg verzakt en eerder onordelijk. Ter hoogte van de aansluiting tussen toren en zuidelijke zijbeuk is er sterke oxidatie van de koperen afvoer op te merken, de aansluiting tussen goot en afvoer is vermoedelijk niet afdoende.

- Het buitenschrijnwerk in hout werd plaatselijk vervangen (sacristie) en bevindt zich in een goede toestand. Het overige houten schrijnwerk toont aan de buitenzijde een plaatselijk ingerot houtwerk en afbladderde verflagen. Lokaal is tevens het glas beschadigd. De deuren vertonen eerder beperkte slijtagesporen en lichte verwerking van de afwerkingslagen. De diefijzers tonen eerder geroest. De kelderramen aan de sacristie ogen sterk verweerd en zijn onderhevig aan een grote waterbelasting door het hoger gelegen maaiveld. De dorpel aan het Sint-Nicolaasportaal is gebarsten en sterk uitgesleten.
- Het rookkanaal van de schoorsteen is momenteel niet voldoende afgedicht, waardoor vogels zich nesten.

Interieur

- Het interieur van het kerkgebouw verkeert in het algemeen in een goede staat. Er zijn een aantal elementen die beschadigingen vertonen.
- Het pleisterwerk is verspreid (sterk) beschadigd, hoofdzakelijk ten gevolge van de eerdere vochtproblematiek die ondertussen werd aangepakt. Ten gevolge zijn de verflagen sterk afgebladderd.
- De aanzet in blauwe steen vertoont plaatselijk beschadigingen in de vorm van afgesprongen delen.
- De muurschilderingen werden in 1957 overschilderd, achter het orgel is een figuratieve schildering zichtbaar. Plaatselijk zijn eveneens sporen zichtbaar achter de witte verflaag bij raaklicht. Er werd reeds een vooronderzoek uitgevoerd naar de toestand. De figuratieve taferelen werden uitgevoerd in olieverf, de decoratieve elementen in lijmverf. De zones in olieverf zijn relatief goed bewaard en kunnen mogelijks terug bloot gelegd worden, afhankelijk van de toegepaste kleur. De zones in lijmverf zijn bijzonder gevoelig aan vocht en vermoedelijk vastgehecht aan de bovenliggende verf. De onderste zones van de wanden is bijna volledig afgekap (vermoedelijk behandeling tegen opstijgend vocht).⁸
- De gewelven in baksteen vertonen lokaal zoutuitbloeiingen.
- De vloer in leisteel verkeert in een goede staat. Lokaal is er beperkte afschilfering aan het oppervlak op te merken. De vloer in keramische afwerking (koor) is sterk verzakt ter hoogte van het hoogaltaar, doch is dit een oude zetting die vermoedelijk stabiel is. De treden in blauwe steen naar het hoogaltaar zijn eveneens verzakt. Enkele treden in blauwe steen naar het Sint-Nicolaasaltaar liggen los.
- De houtstructuur op zolder vertoont plaatselijk lichte houtaantasting.

⁸ Voor een gedetailleerde diagnose van de muurschilderingen verwijzen we naar het rapport door MUSA bvba 'Sint-Niklaaskerk Neerpelt, Stratigrafisch- en materiaaltechnisch vooronderzoek van de neogotische muurschilderingen en decoratie', dd. 2019.

Inrichting⁹

- Er zijn verschillende houten elementen in het interieur die (beperkte) sporen van houtaantasting vertonen. Voor een gedetailleerde diagnose verwijzen we naar het rapport van Monumentenwacht.
- Hoofdaltaar: goede toestand, kleine onvolkomenheden. Er is een verzakking van het geheel ten gevolge van verzakking van de vloer, doch is deze eerder stabiel.
- O.L.V.-altaar: goede toestand, kleine onvolkomenheden.
- Sint-Niklaasaltaar: goede toestand, kleine onvolkomenheden. Lichte oppervlakteschimmel op het retabel.
- Koorgestoelten: goede toestand, kleine onvolkomenheden. Houtwerk licht aangetast, beperkte oppervlakteschimmel.
- Biechtstoelen: goede toestand, kleine onvolkomenheden. Plaatselijke vervuiling en oppervlakteschimmel. Resten van overtollige boenwas. Sporen van oude vochtschade.
- Preekstoel: goede toestand, plaatselijk sporen van houtaantasting.
- Doopvont: goede toestand, lichte sporen van verwerking.
- Kruisweg: goede toestand, plaatselijk kleine beschadigingen en sporen van onaangepast onderhoud.
- Olieverfschilderijen: goede toestand, kleine onvolkomenheden.
- Beelden: Bepaalde beelden tonen sporen van (actieve) houtaantasting of oppervlakteschimmel. Lokaal zijn er eveneens beschadigingen, vermoldde delen of onthechting van de polychromie op te merken.

Zie bijlage 8.03 Fotosurvey

⁹ Voor een gedetailleerde diagnose van de inrichting verwijzen we naar het verslag van monumentenwacht dd. 16/04/2013 (interieur).

4. BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN

De Sint-Niklaaskerk werd beschermd als monument op 28-05-2003 omwille van haar algemeen belang gevormd door de artistieke, historische en architectuurhistorische erfgoedwaarde.

4.01. Artistieke waarde

Het kerkgebouw bezit artistieke waarde als een van de ontwerpen van de hand van het architectenduo Lenertz en Martens, die gekend zijn omwille van hun neogotische kerkgebouwen. De kerkgebouwen kennen een tijdloze uitstraling door de eenvoud en rationaliteit van de ontwerpen, eigen aan architecten van Sint-Lucas. De Sint-Niklaaskerk is een voorbeeld van hun oeuvre door het rationeel en functioneel exterieur, de gedegen materiaalkeuze en het uitgesproken neogotisch karakter. In het interieur en de inrichting wordt dit neogotische aspect verder doorgetrokken, waardoor er een neogotisch geheel gecreëerd wordt.

4.02. Historische waarde

Vermoedelijk zou er rond de 12de eeuw reeds een stenen kerk op de huidige locatie zijn opgericht, een van de oudste kerken gewijd aan Sint-Niklaas binnen het bisdom van Luik. De laatgotische kerktoren werd in de 16de eeuw opgetrokken en werd doorheen de verschillende bouwfases steeds behouden. In 1900 zou men starten met de bouw van het huidige kerkgebouw, dat in 1905 werd ingezegend. De opbouw, materialisatie en vormtaal van zowel de toren, als het kerkgebouw zijn steeds gaaf bewaard gebleven. Deze rijke geschiedenis vertaalt zich in een archeologisch bodemarchief, zowel onder de kerk als onder het voormalig kerkhof.

4.03. Architectuurhistorische waarde

De architectuurhistorische erfgoedwaarde is nauw verbonden aan de artistieke erfgoedwaarde. De 16de-eeuwse toren vertoont duidelijke kenmerken van de laatgotiek, met de horizontale geledingen door de waterlijsten, de ingesnoerde naaldspits, de spitsboogvormige galmgaten en de vormgeving van het toegangsportaal. Het kerkgebouw kent een duidelijk neogotisch ontwerp, met de spitsboogvormen en de rechte muizentanden in het exterieur en de kruisribgewelven in het interieur. De inrichting werd eveneens ontworpen door Lenertz en Martens, die een duidelijk neogotisch concept volgden waardoor een homogeen geheel is ontstaan tussen exterieur, interieur en inrichting.

Zie bijlage 8.02 Beschermingsbesluit

5. VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

In het toekomstig beheer van de Sint-Niklaaskerk is de instandhouding van de erfgoedelementen fundamenteel. De volgende uitgangspunten zijn daarbij van belang:

- Respect voor de originele geleding in grondplan en opstand.
- Respect voor de gotische stijl van de 16de-eeuwse toren en voor de neogotische stijl van het kerkgebouw en het interieur, zowel in materialisatie als in opstand.
- Respect voor de toegepaste materialen en technieken.
- Respect voor de historische restanten en sporen van vroegere bouwfases en mogelijks begravingen in de ondergrond.
- Respect voor het waardevolle interieur en de aanwezige cultuurgoederen.

De Sint-Niklaaskerk bevindt zich in het algemeen in een goede toestand, er werden verschillende restauratieve ingrepen uitgevoerd in de laatste decennia. Het behouden en onderhouden van het kerkgebouw is dan ook van groot belang. Er dienen regelmatig inspecties uitgevoerd te worden, zodat kleinere beschadigingen of sporen van verwerking tijdig opgelost kunnen worden en grotere ingrepen vermeden worden. In het interieur van de kerk dringt een restauratie van het pleister- en schilderwerk zich op. Ten gevolge van vroegere vochtproblematiek is het pleisterwerk verspreid sterk beschadigd en zijn de verflagen sterk afgebladderd. Daarnaast bevinden zich onder de verflaag de oude muurschilderingen van Huppens uit 1924, die in 1957 werden overschilderd. Tijdens een recent onderzoek werd vastgesteld dat het technisch mogelijk is om (delen van) de muurschilderingen terug bloot te leggen. Dit is geen vereiste voor het bouwtechnische of -fysische behoud van het kerkgebouw, doch kennen de muurschilderingen een historische, artistieke en esthetische erfgoedwaarde die terug hersteld kan worden.

De Sint-Niklaaskerk maakt deel uit van het kerkenbeleidsplan van Neerpelt, waarin deze als centrumkerk naar voren wordt geschoven. De visie van dit plan richt zich op het behoud van de functie als kerk op de lange termijn, onder andere omwille van de centrale ligging en de historische waarde. Naast de wekelijkse mis op zondag en andere liturgische doeleinden, kunnen er eveneens nevenactiviteiten georganiseerd worden die passen binnen de opzet en de sfeer van het kerkgebouw. Indien er in de toekomst een verdere herbestemming in vraag wordt gesteld, dient deze steeds rekening te houden met de eigenheid en de gave structuur van het gebouw, het interieur en de cultuurgoederen.

In de Sint-Niklaaskerk bevindt zich een omvangrijke verzameling van cultuurgoederen, die een essentieel onderdeel vormen van de kerk en bijdragen tot de historische en artistieke erfgoedwaarde van de kerk. Het betreffen elementen afkomstig uit het oude kerkgebouw, zoals de 17de en 18de-eeuwse beeldencollectie, en neogotische elementen ontworpen bij de heropbouw van het kerkgebouw door architecten Lenertz en Martens. Deze cultuurgoederen dienen steeds aan het kerkgebouw verbonden te blijven. Een degelijk onderhoud is van groot belang, op termijn kan mogelijks een restauratie vereist zijn.

Bij het toekomstig beheer dient de archeologische erfgoedwaarde van de site steeds in overweging genomen te worden. De mogelijke restanten van vroegere bouwfases dienen intact bewaard te blijven, evenals eventuele restanten van het vroegere kerkhof dat rondom het kerkgebouw gesitueerd was. Het principe behoud in situ is dan ook van toepassing, bodemingrepen tracht men best zo veel mogelijk te vermijden. Er wordt bij voorkeur op zoek gegaan naar alternatieve uitvoeringswijzen, zodat werken die de ondergrond op eender welke wijze aanpassen of beïnvloeden vermeden kunnen worden. Er dient steeds met Onroerend Erfgoed overlegd te worden of een archeologisch (voor)onderzoek vereist is. We verwijzen hierbij tevens naar het passief en actief behoudsbeginsel.

De visie richt zich uiteindelijk op een vrijwaring van het geheel voor de toekomst. De concrete richtlijnen voor dit toekomstig beheer worden als beheersmaatregelen opgenomen in het volgend hoofdstuk. Deze richtlijnen worden later opgenomen en uitgewerkt in restauratiedossiers, op te maken voor het geheel aan werken, die desgevallend gefaseerd worden uitgevoerd.

6. BEHEERSMAATREGELEN

In de volgende paragraaf wordt er een globaal beeld geschetst van de voorziene werkzaamheden. De werken worden opgesplitst in dringende instandhoudingswerken, eenmalige werken en onderhoudswerken. De geplande werken worden in detail vermeld in de bijgevoegde tabel met beheersmaatregelen.

6.01. Dringende instandhoudingswerken

De Sint-Niklaaskerk bevindt zich in het algemeen in een goede toestand. Er zijn geen instandhoudingswerken die op korte termijn uitgevoerd dienen te worden.

Zie bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen

6.02. Eenmalige werken

Om te komen tot een globale restauratie van het geheel kan er een restauratiedossier opgesteld worden. De eenmalige werken worden opgesomd en verduidelijkt en opgenomen in de tabel der beheersmaatregelen in bijlage. Voor ingrepen die restauratief van aard zijn kan een premie verleend worden conform de geldende richtlijnen van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Gevels

De aanwezige begroeiing op de gevels dient verwijderd te worden, om een verdere vervuiling en aantasting van het voegwerk te vermijden. Op termijn kan het metselwerk gereinigd worden. Het voegwerk wordt bij voorkeur plaatselijk bijgewerkt, waarbij eerstens de toegepaste voegkleur wordt onderzocht. Mogelijks kan het lokale voegwerk dat sterk afwijkt in kleur eveneens vervangen worden door een passende kleur. Losse stenen worden opnieuw verankerd, sterk beschadigde stenen kunnen vervangen worden conform origineel model. De elementen in witte natuursteen zijn beschadigd, doch betreft het een esthetische onvolkomenheid. Een herstelling of vervanging is niet direct vereist. Er wordt bij voorkeur voorzien om deze op termijn te reinigen en opnieuw te voegen. De elementen in blauwe hardsteen vragen enkel om een gepaste reiniging op termijn. Wanneer er restauratiewerken worden uitgevoerd aan de gevels, worden de plaatselijke cementeringen eveneens best hersteld.

Daken

De daken verkeren in het algemeen in een goede staat en vragen voornamelijk om een degelijk onderhoud. De ladderhaken op de hogere dakvlakken worden bij voorkeur aangepast aan de geldende normering, zodat een veilige inspectie en onderhoud mogelijk zijn. De vogelwering blijkt een aanhoudende problematiek te vormen en dient nauw opgevolgd te worden, mogelijks kan een gespecialiseerde firma ingeschakeld worden.

De aanwezige beschadigingen in de regenwaterafvoer dienen hersteld te worden: de beschadigde aansluitingen dienen aangepast te worden, gescheurde soldeernaden dienen hersteld te worden. Ter hoogte van de aansluiting tussen koor en sacristie wordt de aansluiting van de afvoer op de riolering bij voorkeur gecontroleerd en de aanleg opnieuw uitgevoerd. Ter hoogte van de aansluiting tussen toren en zuidelijke zijbeuk dient de afvoer opnieuw aangesloten te worden op de goot, mogelijks is een vervanging vereist. Vervolgens dient de regenwaterafvoer degelijk onderhouden te worden. De voorplanken van de goten dienen geschuurd en opnieuw geschilderd te worden, plaatselijk zal het aangetaste houtwerk vervangen dienen te worden.

Het aangetaste houtwerk van de dakkapellen en de dakruiter worden vervangen naar origineel model. De galmborden van de dakruiter wordt bij voorkeur voorzien van een afdekking in lood, om verdere verwerking te vermijden. De pironnen op de dakkapellen ontbreken, mogelijks is dit een zwakke plek voor waterinsijpeling. De waterdichting dient gecontroleerd en indien nodig bijgewerkt te worden.

Het rookkanaal van de schoorsteen is momenteel niet voldoende afgedicht en wordt bij voorkeur voorzien van een afdekkap of volledig gedicht indien deze niet meer in gebruik is.

Glas-in-loodramen

De glas-in-loodramen bevinden zich in het algemeen in een goede toestand, indien er zich beschadigingen voordoen dienen deze tijdig hersteld te worden. Het maaswerk in mergelsteen is licht vervuild, doch betreft dit louter een esthetische onvolkomenheid.

Houten buitenschrijnwerk

Het aangetaste houten buitenschrijnwerk dient gerestaureerd te worden. Er wordt getracht om deze plaatselijk te herstellen, doch is een volledige vervanging mogelijks noodzakelijk. Het origineel model en de originele materialisatie worden daarbij gevolgd. De kelderramen aan de sacristie worden nauw opgevolgd. Mogelijk is een aanpassing van de aangrenzende verharding nodig om de waterafvoer te garanderen. De dorpel aan het Sint-Nicolaasportaal is sterk uitgesleten, wanneer dit een probleem vormt naar veilige toegankelijkheid kan het geheel vervangen worden.

Interieur

Het beschadigde pleisterwerk wordt plaatselijk afgekap en hersteld. Er wordt met de nodige voorzichtigheid te werk gegaan, zodat de onderliggende structuur niet beschadigd wordt. Een plaatselijk herstel krijgt steeds de voorkeur. Er wordt bij voorkeur een vochtmeting op voorhand uitgevoerd, zodat de problematiek niet wederkeert. Het pleisterwerk dient steeds dampopen en verenigbaar met de ondergrond te zijn. Eenzelfde vereiste is van toepassing voor het schilderwerk. Er wordt bij voorkeur een volledige herschildering voorzien.

De gewelven in baksteen tonen sporen van zoutuitbloeiingen, deze kunnen mogelijks verwijderd worden door een zachte reiniging. Doch is dit mogelijks een terugkerende problematiek die opgevolgd dient te worden.

De verzakking van de vloer ter hoogte van het priesterkoor dient nauw opgevolgd te worden. De vloer wordt bij voorkeur hersteld en terug vlak geplaatst, evenals de treden in blauwe steen. De treden naar het Sint-Nicolaasaltaar worden opnieuw bevestigd. De vloer in leisteen vraagt geen directe beheersmaatregelen.

Muurschilderingen¹⁰

De muurschilderingen in het kerkgebouw werden in 1957 overschilderd. Tijdens het materiaaltechnisch onderzoek in 2019 blijkt dat er twee soorten verf zijn toegepast: olieverf, die relatief goed bewaard bleef, en lijmv verf, die door zijn gevoeligheid door vocht zich aan de bovenliggende verf heeft vastgezet. In het onderzoek werd bepaald voor welke zones het technisch mogelijk en historisch en esthetisch waardevol is om de muurschilderingen terug vrij te leggen: noord- en zuidwand van het koor, oostwand van het

¹⁰ Voor een gedetailleerde beschrijving van de aanbevelingen voor de muurschilderingen verwijzen we naar het rapport door MUSA bvba 'Sint-Niklaaskerk Neerpelt, Stratigrafisch- en materiaaltechnisch vooronderzoek van de neogotische muurschilderingen en decoratie', dd. 2019.

noordelijk en het zuidelijk transept en de wanden achter de altaren in de zijkapellen. Er wordt aanbevolen om aangrenzende zones te kaderen, meer bepaald om de basisstructuur van de neogotische schilderijen te behouden, zodat de gerestaureerde delen geïntegreerd worden. Er dient in twee lagen verf aangebracht te worden, zodat de levendigheid van de kleuren bewaard blijft. Het blootleggen en restaureren van de muurschilderingen dient steeds door een gespecialiseerde firma uitgevoerd te worden, waarbij de aanbevelingen in het vooronderzoek gevolgd worden.

Inrichting

De inrichting verkeert in het algemeen in een goede toestand. Bepaalde elementen in hout vertonen sporen van recente houtaantasting of schimmels en worden dan ook bij voorkeur op korte termijn behandeld. Een degelijk onderhoud en een verdere opvolging van de toestand van de elementen is essentieel. Daarnaast kan in de toekomst mogelijks een (beperkte) restauratie technisch vereist zijn of gewenst zijn omwille van esthetische doeleinden.

De beelden worden steeds door een erkend restaurateur gerestaureerd, waarbij de werkwijze en de toegepaste producten met het agentschap Onroerend Erfgoed overlegd worden. De toestand van de beelden dient steeds nauw opgevolgd te worden. De beelden die sporen vertonen van recente houtaantasting of schimmels, worden bij voorkeur behandeld. Daarnaast wordt er bij voorkeur een conserverende behandeling voorzien. Het betreft het grondig ontstoffen van de beelden, het hechten van losse verflagen, het reinigen en eventueel het herstellen van storende lacunes of beschadigingen.

Zie bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen

6.03. Onderhoudswerken

Om het behoud van de erfgoedwaarden te verzekeren in de toekomst, is tevens een degelijk onderhoud nodig. Het uitvoeren van onderhoud op regelmatige basis geldt zowel voor het exterieur, als voor het interieur en de inrichting. Een gedetailleerde opsomming van deze werken wordt in de tabel der beheersmaatregelen in bijlage toegevoegd.

Gevels

De muurankers dienen op regelmatige basis ontroest en opnieuw geschilderd te worden. Het verwijderen van de begroeiing en het reinigen van het metselwerk dient afhankelijk van de mate van vervuiling herhaald te worden.

Daken

Er wordt bij voorkeur voorzien in een regelmatige inspectie van de daken, eveneens de hoger gelegen zones. Kleine gebreken, zoals beschadigde of afgeschoven leien, dienen tijdig hersteld te worden. De dakaansluitingen worden gecontroleerd en waar nodig bijgewerkt. De dakbedekking zal op regelmatige basis gereinigd dienen te worden, afhankelijk van de mate van de vervuiling. De bekroningen en smeedijzeren delen worden ontroest en opnieuw geschilderd indien nodig. De aanwezige vogelwering wordt gecontroleerd en waar nodig hersteld of bijkomend geplaatst. De voorzieningen voor de afvoer van het regenwater dienen tijdig geïnspecteerd en gezuiverd te worden. Het aanwezige houtwerk (voorplanken, dakkapellen, dakruiter) dient op regelmatige basis opnieuw geschilderd te worden. Mogelijks aangetast houtwerk wordt vervangen. De bomen in de dichte nabijheid van het kerkgebouw worden bij voorkeur tijdig gesnoeid en onderhouden, zodat de bevuilding van de dakgoten beperkt wordt.

Houten buitenschrijnwerk

Het buitenschrijnwerk wordt op regelmatige basis onderhouden, kleine beschadigingen worden hersteld en het geheel wordt regelmatig opnieuw geschilderd. Mogelijks aangetast houtwerk wordt vervangen. Het hang- en sluitwerk wordt gecontroleerd en indien nodig bijgesteld of behandeld. De aanwezige diefijzers worden tijdig ontroest en opnieuw geschilderd.

Interieur

De houten dakstructuur wordt regelmatig geïnspecteerd zodat nieuwe houtaantasting tijdig opgemerkt en aangepakt kan worden.

Inrichting

De elementen worden op regelmatige basis geïnspecteerd op nieuwe houtaantasting of schimmelvorming, zodat een behandeling tijdig herhaald of uitgevoerd kan worden. Daarnaast dient de inrichting regelmatig ontstof te worden, afhankelijk van de materialisatie met de juiste techniek. Bepaald meubilair kan opnieuw geboend worden door middel van een kleurloze boenwas, waarbij de adviezen van de restaurateur gevolgd dienen te worden.

Gespecialiseerd onderhoud

Een aantal elementen vragen daarbij om een specifiek onderhoud: het orgel, het uurwerk en de klokken en overige technische installaties. Deze dienen steeds door gespecialiseerde firma's uitgevoerd te worden.

Zie bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen

7. OPVOLGING EN EVALUATIE

7.01. Chronologie van de eenmalige werken

De restauratie van het pleister- en schilderwerk wordt bij voorkeur naar voren geschoven als een volgende restauratiefase. Het nodige vooronderzoek werd reeds uitgevoerd. Voor de overige eenmalige werken is er geen dwingende chronologie van toepassing. In functie van necessiteit en budgetten kunnen de werken uitgevoerd worden. Een overzicht van alle maatregelen is in detail opgesomd in bijgevoegde tabel der beheersmaatregelen.

7.02. Restauratiewerken

Na de goedkeuring van het beheersplan, worden de verschillende restauratiedossiers waarin de eenmalige werken zijn opgenomen opgemaakt. Afhankelijk van de omvang van de werken, kan er gewerkt worden met restauratiedossiers volgens de standaard of bijzondere procedure. Na goedkeuring van de respectievelijke premies worden de werken uitgevoerd binnen de vastgelegde termijnen.

De richtlijnen van het agentschap Onroerend Erfgoed worden verwerkt in het restauratiedossier. Tijdens de werken wordt de erfgoedconsulent wekelijks uitgenodigd op de werfvergadering. Voorafgaand zal het dossier tevens uitvoerig overlegd worden.

Na het beëindigen van de werken, tijdens de voorlopige oplevering, wordt het as-built dossier en het restauratieverslag overhandigd aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Alle daartoe benodigde stukken worden hierin opgenomen.

7.03. Onderhoudswerken

Na de restauratie is een degelijk onderhoud essentieel om de erfgoedelementen te vrijwaren op lange termijn. De reeds aangehaalde onderhoudswerken dienen op terugkerende basis uitgevoerd worden. Om een degelijk nazicht van de gebouwen te voorzien, is een overeenkomst met Monumentenwacht aangewezen. Deze is reeds lopende en wordt dan ook bij voorkeur voortgezet. De voorgestelde onderhoudswerken dienen steeds op korte termijn uitgevoerd te worden, om verdere beschadigingen of ingrijpende restauratiewerken te voorkomen.

Er dient een onderhoudslogboek bijgehouden te worden, waarin iedere zes jaar de toestand van het monument besproken wordt. Dit logboek bevat een toestandrapport van de huidige toestand en de toestand van zes jaar geleden. De inspectieverslagen van Monumentenwacht kunnen hiertoe dienen. Daarnaast worden de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken opgelijst die gedurende de voorbije zes jaar werden uitgevoerd. Dit onderhoudslogboek is eveneens van belang voor de aanvraag van een aanvullende erfgoedpremie voor goed onderhoud.

8. BIJLAGEN

Bijlagen	Niet van toepassing	Bijgevoegd
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)		Bijlage 8.01 Kadastrale afbakening
Lijst van geplande werkzaamheden		Bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating		Bijlage 8.05 Tabel beheersmaatregelen
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	X	
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	X	
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	X	
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	X	
Lijst van cultuurobjecten		Bijlage 8.06 Lijst cultuurobjecten
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	X	
Bibliografie (overzicht referenties)		Bijlage 8.04 Bibliografie
Extra bijlage		Bijlage 8.02 Beschermingsbesluit Bijlage 8.03 Fotosurvey